

SAJAND NIMEKA KEELE- JA KOOLIMEHE NIKOLAI REMMELI SÜNNIST

Pole just tavaline, et venekeelse väikekooli liitklassis alghariduse saanud poisikesest kujuneb hiljem eesti keele uurija ja koolimees. Aga just nii juhtus Nikolaiga, 1908. aasta 14. mail Remmelite perre sündinud neljanda lapsega: tema koolitee algas Petserimaal Ulanova algkoolis. Neljandast klassist alates õppis Nikolai Rimmel Petseri kõrgeemas algkoolis, mis paari aasta pärast muudeti Petseri Ühishumanitaargümnaasiumiks, ka õppekeeleks sai siis eesti keel.

Nikolai Rimmeli pedagoogitegevuse alguseks võib märkida juba 1927. aastat. Koduste põllutööde tõttu ei saanud nooruk kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist ülikooli astuda ning ta töötas ühe kuu Truba algkoolis asendusõpetajana, õpetades 2. ja 4. klassi korraga. Järgmise aasta jaanuaris sai temast Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna üliõpilane. Abikaasa Ilse Rimmeli sõnutsi tingis valiku soov eesti keel selgeks saada. Suviti töötas Nikolai Rimmel Akadeemilise Emakeele Seltsi murdestipendiaadina. Seltsi stipendiaadina tutvus ta ka 1932. aasta suvel kuu aja vältel Soomes sealse keele- ja murdeuurimisega. Ülikooli lõpetas Nikolai Rimmel 1933. aastal, misjärel ta täiendas oma teadmisi didaktilis-metoodilises seminaris, pälvides õiguse õpetada keskkoolis eesti keelt, kirjandust ja filosoofia eelkursust: psühholoogiat, loogikat ning esteetikat.

Pärast sõjaväeteenistust Eesti kaitseväes algaski Nikolai Rimmeli tõsine, aastakümneid kestnud õpetajatöö. Alus-

tanud 1935. aastal Tallinnas Nõmme gümnaasiumis eesti keele ja filosoofia õpetajana, tõusis ta peagi inspektoriks ja seejärel direktoriks. Mitmesugustel asjaoludel 1947. aastal direktoriametist lahkununa töötas Nikolai Rimmel teistes Tallinna koolides, sealhulgas töölisnoorte keskkoolis. Üha süvenev huvi õpetamise ja teaduse probleemide vastu viis ta mõneks ajaks (1959–1964) tööle vastloodud Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituuti ja oma teadmisi-kogemusi-uurimistulemusi jagama nii pedagoogilise instituudi üliõpilastele kui ka õpetajate täienduskursustel osalevatele õpetajaile. Nikolai Rimmeli tööaastatesse mahub ka töö kirjastustes, sealhulgas entsüklopeedia kirjastamisel. Kuid kool kutsus ikka: veel vanuigi oli Nikolai Rimmel koolides hinnatud asendusõpetaja.

Aastaid võttis Nikolai Rimmel osa ka haridusministeeriumi eesti keele ja kirjanduse komisjoni tööst. Sealsete asjalike õpikuarutluste kõrval aitas ta koostada toonast ainekava, korraldas üleriigilisi kontrolltöid ja analüüsis põhjalikult nende tulemusi jpm.

Nikolai Rimmeli suri 6. mail 1983.

Paljud Nikolai Rimmeli õpilastest on teda meenutanud suure südamesoojusega. Tallinna 7. Keskkooli 1969. aasta abiturient Sirje Ainsaar on oma kirjandusõpetajast klassijuhatajast iseloomustanud järgmiselt: „Keskmist kasvu, pehme astumisega, piklik tugevasti päevitunud nägu rohkete teravate vagude ja selgete heledate silmadega. Kõne alati rahulik, mõõdetud, selge

hääldus.... Kõige toredam, kuidas need heledad silmad ainet seletades süttisid, nii et õpilased lausa pidid kooliväsimuse unustama.” Sirje Ainsaare klassikaaslase Mari Küttise mälestuste järgi oli Nikolai Rimmel tore õpetaja ja tore inimene, tema eesti keele tunnid asjalikud ning lõpuaktuse kõne selle aja kohta väga isamaaline. Tema tegemiste ametlikest tunnustustest on märkimisväärsim ENSV teenelise õpetaja aunimetus (1962).

Juba üliõpilaspäevil ilmus Nikolai Rimmelilt üksikuid kirjutisi ajakirjanduses. Produktiivseks kirjameheks jäi ta elu lõpuni.

Nikolai Rimmeli keeleküsimumisi käsitlevaist teadustöödest on kahtlemata kaalukaim eesti sõnajärje deskriptiivne uurimus, mida ta tutvustas juba ajakirja Keel ja Kirjandus esimestes numbrites (1958). Tervikkäsitlus „Sõnajärjestus eesti lauses” ilmus 1963. aastal TA Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimuste VIII köites. Kirjapandu põhines mahukal materjalil: autor oli läbi töötanud 141 nimetust peamiselt ilukirjandus-, vähem ajalehe- ja murdetekste. Lisaks kirjalikele tekstidele oli ta kuulanud rohkesti Eesti Raadio ning Keele ja Kirjanduse Instituudi magnetofonilindile salvestatud rahvakeele näiteid ning lasknud rõhuasetuste täpsemaks selgitamiseks paljudel inimestel eri tüüpi lauseid hääldada ja ühesuguse sõnalise koostisega, kuid erisuguse sõnajärjega lausete mõju kirjeldada. Ulatuslikule rohkeid näiteid pakkuvale analüüsile ja kokkuvõttele järgneb pilguheit lähemate sugulaskeelte sõnajärjele ning eesti sõnajärje käsitleva kirjanduse ülevaade. Materjali kogumise ja analüüsimise põhjalikkust tunnustas kriitikagi, aga ette heideti esiletoodud seaduspärasuste normina käsitamist. Viimati nimetatud ebakoha tõttu – osalt usutavasti ka toonaste Tallinna ja Tartu keeleteadlaste seas valitsevate vastuolude tõttu – jäi uurimus teadusnõu-

kogu ees kaitsmata ja Nikolai Rimmelil loodetud kandidaadikraad saamata.

Keeleüldsusele kujunes Nikolai Rimmeli tööde seast märksa tuntumaks koos Johannes Valgmaga valminud „Eesti keele grammatika” (esmatrükk 1968, 2. tr 1970), mille tarvis ta kirjutas liitlause osa. Mitmekümne aasta kestel ei olnud see tarvilikuks käsiraamatuks mitte üksnes emakeeleõpetajale, vaid kõigile teistele, kes kutsetööst tingituna või huvist ajendatuna keelest pisut rohkem teada tahtsid kui koolist meelde jäänud.

Teadlane ja otsija tõusis Nikolai Rimmelis esile ka emakeeleõpetuse küsimuste käsitlemisel. Juba varasem huvi metoodikaprobleemide vastu süvenes Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudis töötatud aastail. Õpilaste keelevigade analüüsi ja koolikatsetuste põhjal püüdis ta jõuda eksimumuste põhjusteni ning välja töötada tõhusamaid metoodilisi lahendusi, mida ta rakendas enda koostatavas õppekirjanduses ja tutvustas ka ulatuslikes artiklites. Emakeeleõpikutes valitsevat induktiooni, eriti aga deduktsiooni pidas Nikolai Rimmel õpilaste jaoks liiga abstraktseks ning soovitas nende asemel ulatuslikult kasutada analoogiaid põhinevaid järeldusi. Õpilastele raskesti omandatava reeglirägastiku asemele või vähemalt selle kõrvale pakkus koolimees mitme keeleõpetuse osa, eeskätt kokku- ja lahkukirjutamise ning häälikuortograafia õpetamisel orientiir- ehk tugisõnu, mis käsitlemise ja kordamise ajal alati tahvlile kirjutatud. Soovitud leidis koolides mõnevõrra rakendust, kuid valdavaks õppeprintsipiibiks siiski ei kujunenud.

Kogemustega õpetaja ja põhjaliku metoodiku kirjutistest peaks tänapäevalugeja tähelepanu enim pälvida väike raamatuke „Eesti keel õpilase pilguga” (1971). Autori lähteseisukohaga – „On üldiselt teada, et õpilaste teadmiste ja oskuste tase eesti keeles ei ole kül-

laldane” – võiks alustada nii mõndagi nüüdisartiklit. Nikolai Rimmel püüdis õpilaste testimise ja küsitlemise alusel selgusele jõuda pahekoha põhjustes ning näidata võimalusi, kuidas olukorda paremuse suunas muuta. Õpilaste küsitlemisest selgus, et eesti keele tundides on nad vähe hõivatud: erksat töömeeleolu on siin harva ja hakkama saab õppimatagi. Ühe lahendusena nägi Nikolai Rimmel siingi analoogia ulatuslikumat rakendamist, tugisõnu ja ülesandeid, mis panevad otsima ja nuputama, viimaste kohta on esitatud ka näiteid. Mis aga olulisim: Nikolai Rimmel tõstab õigekeelsuse omandamisel ausse keelevaistu osa (tema sõnutsi ka *keeletunne* ja *keele mudelid inimese teadvuses*). Selle tähtsust tõestab ta katsega nn olematu keele sõnadest: kuidas oleksid ainsuse nimetatav sõnast *reekmed* ja omastav sõnadest *saruk* ja *sabik*, kas *kse*-olevik verbist *ratma* on *ratetakse*, *ratatakse* või *raetakse*; kas ja kuidas parandada sisult mõttetu lause *Rohelised ideed eile magasid raevukalt* vormi jms. Katse tulemuste positiivsus ületas isegi Nikolai Rimmeli enda ootusi, kusjuures V klassi õpilastel, kes polnud süstemaatilise grammatikaga veel kuigi palju kokku puutunud, ilmnes selgemaid mudelite piirjooni kui nende vanematel, keskkooliklassides õppivatel kaaslastel. Täni arvestatav peaks olema soovitus kas või möödaminnes käsitleda klassis ka seda, mis on seaduspärasuste taga, kuidas ja miks on keelereeglid kujunenud jms.

Metoodikuna pühendas Nikolai Rimmel suurt tähelepanu ka kirjanduse õpetamisele. Juba 1950. aastatel jagas ta perioodikas soovitusi, kuidas üht või teist pala (August Kitzbergi „Libahunti”, Eduard Vilde „Seadusemeest” jt) klassis käsitleda. 1960. aastatel tutvustatud uudne lähenemine ja omanäoline interpretatsioon (nt Johann Wolfgang Goethe ballaadi „Haldjate kuningas”,

Juhan Liivi „Sügisese kodu” jm mõtestamine) äratas õpetajais mõtteid ja rikastas nõnda kooligi kirjanduskäsitlust. 1970. aastate ulatuslikke üldistavaid kirjutisi („Peatükke luuleteoste käsitlemisest keskastmes”, „Kirjanduspala kavastamine ja töö kava varal” jt) võib pidada omal ajal ilmutata jäänud kirjandusmetoodika käsiraamatu peatükkideks.

Lehekülgede arvult jääb Nikolai Rimmeli muu looming siiski suuresti alla õppekirjandusele. Esimene tema koostatud õppevahend – kirjavahemärkide õpik ja harjutustik algkooli vanematele klassidele ja keskkoolile – ilmus juba aastal 1939. Johannes Valgma ja Elli Riikojaga koostöös 1957. aastal valminud „Eesti keele grammatika” seitset trükki kasutati keskkoolis üle kümne aasta, Viktor Ordliku kaasautorsuses esmatrükina 1960. aastal ilmunud VI klassi õpik oma 11 trükiga oli käibel koguni üle 12 aasta. Esimese eesti keele õpiku õhtukoolidele (1. tr 1967) koostas taas Nikolai Rimmel. Tema ja Johannes Valgma teenete hulka kuulub ka see, et 1960. aastal võisid Eestis taas hakata ilmuma töövihikud: Nikolai Rimmeli sulest ilmus neid põhikooli V ja VI klassile ning õhtukoolidele. Olgu märgitud, et Nikolai Rimmeli koolikirjandust on välja antud ka pimedate tarvis. Õppekirjanduse hulka tuleb arvata ka koostöös Heinrich Hellerma ja Valter Hormiga valminud etteütluste kogu (1958), kaks seeriat Kalju Lehe ja Johannes Valgma osavõtul valminud grammatikatabeleid (1969, 1972) ning kirjanduskogumik „Rahutu mõte” (1970). Ka 1970.–1980. aastate vene õppekeele-ga koolid võlgnevad Nikolai Rimmelile tänu eesti muinasjuttude ja muu huvitava lugemisvara kogumike koostamise ja neile sobivaks lektüüriks kohendamise eest.

Nikolai Rimmelit on imetletud kui tohutu töövõimega head õpetajat, pühendunud koolijuhti, süvenenud uuri-

jat, metoodikas uue ja parema otsijat. Temas on austatud järjekindlust, järeleandmatust, kompromissitust ning armastust oma maa ja oma rahva vastu. „Keelemehena ja elupõlise õpetajana vormis ta meie emakeelt kauniks ja kõlavaks. Ta aitas meil jõuda eesti keele tarkuse varasalve juurde ning oli sellel

teel abistajaks ja heaks nõuandjaks. Aitäh õpetuste ja eeskuju eest!” on kirjutanud oma onu meenutades ta vennatütar Valli Kalmus. Ühinegem nende mõtetega meiegi.

VIIVI MAANSO